

Ochrana a welfare při přepravě hospodářských zvířat

STRES

```
graph TD; Hluk --> STRES; Izolovanost --> STRES; Nové_prostředí[Nové prostředí] --> STRES; Štěkající_psi[Štěkající psi] --> STRES; Nedostatek_vody[Nedostatek vody] --> STRES; Stísněný_prostor[Stísněný prostor] --> STRES; Nedostatek_potravy[Nedostatek potravy] --> STRES; Slehnutí --> STRES; Nadměrné_teplo[Nadměrné teplo] --> STRES; Extrémní_chladno[Extrémní chladno] --> STRES;
```

Hluk

Izolovanost

Nové prostředí

Štěkající psi

Nedostatek vody

Stísněný prostor

Nedostatek potravy

Slehnutí

Nadměrné teplo

Extrémní chladno

Chování zvířat - skot

- Má silný stádní instinkt, utváří si hierarchii ve skupině, nemá rád izolaci a míchání skupin vede k zápasení.
- Je velký, silný, rychle se pohybuje, je třeba zacházet s ním s respektem
- Má široké zorné pole, dopředu vidí jen v úzkých mezích.
- Špatně odhaduje detaily a vzdálenost, nemá rád temné prostory.
- Má dobrý čich, slyší zvuky podobného a vyššího kmitočtu jako člověk, nemá rád náhlé a hlasité zvuky.
- Zvládá lépe postupný sklon terénu než prudký svah, nejistě zdolávají sestup z kopce.
- Býci mohou být agresivní, je třeba pomocníka.

Chování zvířat - prasata

- Mají široké zorné pole, může být omezeno např. u klapouchých prasat.
- Nevidí dobře do dálky, mají dobrý čich, ráda zkoumají nové prostředí.
- Mají dobrý sluch, komunikují rozsáhlou škálou chrochtání a kvikotu.
- Nemají silný následovatelský instinkt, nerada pospíchají, je snadnější je vést a nechat je si najít vlastní cestu.
- Při spěchu se projeví silná reakce strachu a prasata po sobě začnou lézt, aby unikla.
- Jsou náchylná ke stresu a je třeba s nimi zacházet opatrně.

Chování zvířat - ovce

- Jsou společenská zvířata typu následovatel, projevují stádní chování, izolace u nich způsobuje úzkost.
- Mají široké zorné pole, vidí pohybující se předměty na velké vzdálenosti, nevidí předměty v klidu.
- Mají velmi dobrý sluch, vyplaší je náhlý hluk.
- Jsou poslušné, ale mohou být lekavé a nervózní.
- Snadno se s nimi zachází, ale dospělí berani mohou být agresivní.

Kam mohou být zvířata přepravována:

na jinou farmu chovatele,

na výstavu, veletrhy, aukci, svody a jiné podobné akce,

na jatky.

Proces přepravy tvoří:

- **nahánění a nakládání zvířat** na přepravní prostředky, popř. umístování do přepravních boxů či kontejnerů,
- **vlastní přeprava na místo určení** či místo, kde budou zvířata vyložena, napojena a nakrmena, když je cíl cesty vzdálený – dlouhodobá přeprava,
- **vykládka zvířat na jatkách**, popř. jejich ustájení.

Obecné zásady welfare při **nakládání** zvířat:

Nakládka zvířat je spojena s **velkou fyzickou i psychickou zátěží**. Vhodné je, aby přehánění prováděli ošetřovatelé, na které jsou zvířata zvyklá. Přemísťování se provádí klidně, beze spěchu, bez zbytečného hluku a násilí. Vzdálenost k přepravnímu prostředku by měla být co nejkratší, chodby bez koutů, zákrutů, dostatečně široké, cesta musí být dobře osvětlena, aby zvířata viděla dopředu, uličky a chodby by neměly být nerovné a kluzké, sklon rampy by neměl přesáhnout 20 stupňů. Do kontejnerů jsou případně zvířata nalákána krmivem nebo vodou v kontejneru.

- shromažďování zvířat před nakládkou se provádí za **kontroly a dozoru chovatele**,
- místa, kde jsou shromážděna zvířata musí být **mechanicky vyčištěna a desinfikována**,
- přepravují se jen **zvířata zdravotně způsobilá**,
- zvířata musí být **napojena a nakrmena** (v závislosti na druhu zvířete a délce přepravy), jestli vylučnění u jatečných zvířat nepožadují předpisy,
- **osoby, které nakládají zvířata musí mít zkušenosti** s manipulací se zvířaty a musí s nimi zacházet šetrně,
- tyto osoby musí **zabránit také styku s jinými zvířaty** – zásadou je omezit co nejvíce stres zvířat.

Obecné zásady při **nakládání** zvířat:

- použití taková zařízení, aby nedocházelo k **poškození zdraví zvířat** a aby jim nebylo působeno utrpení a bolest,
- k nakládání zvířat se používají jen místa a zařízení určená k nakládání zvířat na přepravní prostředek – využívají se **rampy, můstky, lávky nebo pohyblivé plošiny**, jejichž sklon by neměl přesáhnout 20 stupňů, výškové nerovnosti nepřesahují 20 cm a mezery v podlaze znemožňují vsunutí končetiny zvířete,
- podlaha je protiskluzová s **bočním hrazením** bránícím pádu zvířat nebo kontejneru se zvířaty.

Obecné zásady při **přepravě** zvířat:

- k přepravě se využívají **nákladní automobily, návěsy a kamiony**. V moderní přepravě se využívají i **vícepodlažní návěsy**. Silniční přeprava převládá nad ostatními typy přepravy. Zvířata by se měla přepravovat jen na **kratší vzdálenosti**. Přepravní prostředky by měly zajistit **zachování co nejlepšího zdravotního stavu zvířat a fyzické i psychické kondice**.
- lze využívat **jen ty přepravní prostředky**, které odpovídají svou konstrukcí, vybavením a uspořádáním požadavkům na pohodu při přepravě zvířat příslušného druhu, nepoškozují jejich zdraví, nepůsobí jim bolest a utrpení, brání jim v úniku nebo vypadnutí, chrání je před nepřízní počasí,
- přepravní prostředky jsou také **zabezpečeny proti vypadávání nebo vytékání vody**, krmiva, steliva, výkalů apod. a byly před přepravou vyčištěny a vydesinfikovány,
- zvířata by měla mít v přepravních prostředcích **dostatek prostoru**, aby mohla zaujímat přirozenou polohu, ve které může být fixováno anebo jinak chráněno před otřesy a nárazy v důsledku pohybu vozidla.

Obecné zásady při **přepravě** zvířat:

- v případě **přivázání zvířete**, musí být fixační prostředky dostatečně dlouhé, aby si zvířata mohla lehnout, ale aby nedošlo k poranění nebo uškrcení zvířat,
- vozidla mají **nekluzkou podlahu** (sláma, piliny, písek), dostatečně pevnou podle hmotnosti zvířete, vnitřní stěny jsou konstruovány z vhodného, zdravotně nezávadného a odolného materiálu a jsou uspořádány tak, aby nedošlo k poranění a zvířata různých druhů mohla být v případě použití jednoho vozidla oddělena (ne samice s mláďaty),
- k přepravě mohou být použity dopravní prostředky a kontejnery, bedny, klece a jiná zařízení pro přepravu, která jsou **dobře čistitelná, dezinfikovatelná a větratelná**.

Obecné zásady při **přepravě** zvířat:

- zvířata nesmí být během přepravy **zavěšována** do mechanických zařízení, nesmí být zvedána za hlavu, rohy, končetiny nebo rouno a ocas,
- je potřeba upozornit, že vozidlo přepravuje živá zvířata příslušným **symbolem**,
- přepravní prostředky musí být umístovány **ve vodorovné pozici**, zvířata nesmí být vystavována nepřiměřeným otřesům a nárazům,
- v nákladním prostoru **se zvířaty nelze přepravovat zboží**, které by mohlo poškodit zdraví zvířat nebo zdravotní nezávadnost jejich produktů,
- zvířata se nesmí vystavovat **extrémním klimatickým vlivům** a kontejnery nesmí být přepravovány v převrácené poloze,

Obecné zásady při **přepravě** zvířat:

- v případě **dlouhodobé přepravy**, popř. to vyžaduje zdravotní stav zvířat, je potřeba zvířata napojit, nakrmit a poskytnout jim odpočinek,
- u dlouhodobé přepravy musí být vozidlo vybaveno **zásobami krmiva a podestýlky, u prasat také zásobami vody**,
- vozidla musí být vybavena **regulací větrání** podle stavu vnitřní a vnější teploty a musí být přístup do vnitřku vozidla,
- zvířatům, která onemocněla během přepravy musí být **poskytnuta lékařská pomoc**,
- **osoby přepravující zvířata musí mít k tomu dostatečné znalosti** a jsou povinni šetrně zacházet se zvířaty a zabránit jejich styku s jinými zvířaty.

Druhy	Požadavky na vodu (litrů/den)
Dospělá prasata	25
Dospělé ovce	20
Dospělý dobytek	40
Dojnice	100-180

Známky dehydratace:

- ◆ bledé dásně
- ◆ snížená elasticita kůže
- ◆ oblizování povrchu

Podmínky přepravy:

- **nejvhodnější teplotní pásmo** pro přepravu zvířat je 5-18°C, v letním období ráno nebo pozdě večer,
- **zvýšená relativní vlhkost je pro zvířata nepříznivá** – omezuje výpar vody kůží a zhoršuje regulaci tělesné teploty, teplé parné dny s vlhkostí nad 85% jsou pro přepravu nevhodné, nejméně odolná jsou prasata – přehřátí, optimum je 55-75%,
- vlhkost se ve vozidle zvyšuje také výparem moči, z kůže a dechem – nutnost možnosti větrání vozidla,
- druhým extrémem jsou **velmi nízké teploty**, ty nutí zvířata uvolňovat ze zásob více energie – může dojít k celkovému vyčerpání zvířat, citlivější jsou zvířata zvyklá na ustájení v chovech než chovaná na pastvě, při nízké teplotě je třeba zvířatům dodávat energetická krmiva ve vhodném časovém intervalu,

Příznaky stresu z horka	Příznaky stresu z chladu
Rychlé dýchání a/nebo pocení	Třes
Změna postavení těla (pro zvýšení ztráty tepla)	Ptiloerekce (napřimování srsti/kožichu)
Nervozita a neklid	Shlukování
Slinění	Změna postavení těla (pro zachování tepla)
Vyčerpání	Netečnost nebo ospalost
Kolaps	Kolaps

Podmínky přepravy:

- **způsob jízdy by měl být plynulý**, max. 70km na dálnici a na ostatních vozovkách 50 km/hod,
- zvířata jsou nejvíce namáhána při prudkém brždění a rozjíždění,
- **nesmí dojít k přeplnění vozidla**, hlavní zátěží je první hodina přepravy

Obecné zásady při **vykládání** zvířat po přepravě:

- při vykládce se použijí jen **taková zařízení, aby nedocházelo k poškození zdraví zvířat** a aby jim nebyla působena bolest a utrpení,
- zvířata nebo kontejnery **nelze shazovat** z dopravního prostředku, jatky musí být vybaveny rampami k vykládání zvířat, které umožňují bezpečný pohyb zvířat a manipulaci s nimi, účelně uspořádané komunikace pro přehánění zvířat s rovným povrchem a v zimě zabezpečené proti namrzání,
- **drůbeží jatky** musí mít krytý snadno čistitelný a dezinfikovatelný prostor k příjmu drůbeže a její kontrole před poražením,
- po přepravě musí být zvířatům **umožněn odpočinek**, drůbež a králíci se nechají v prostoru vozidla zklidnit (15 min), využít se může i zvláštní místnost.

Obecné zásady při **vykládání** zvířat po přepravě:

- při vykládání je třeba dbát, aby se zvířata neplašila, bylo s nimi **vhodně zacházeno**, nebyla povalena na zem,
- zvířata **nesmí být tahána** nebo zvedána za hlavu, rohy, uši, ocas, srst nebo s nimi nesmí být nakládáno, aby jim byla působena bolest či utrpení, přístroje produkující elektr. impulzy jen u dospělého skotu a prasat (max. 2s),
- **při pohánění zvířat** nesmí být zvířata uhozena nebo nesmí být vyvíjen tlak na citlivé části těla – kroucení ocasu, chytání za oči...,
- zvířata nesmí být kopána, tlučena, hole lze použít jen tak, když nepůsobí poranění a utrpení,

Obecné zásady při **železniční přepravě**:

- vagóny musí být označeny **symbolem** vyznačujícím přepravu živých zvířat, neplatí v případě, že jsou zvířata přepravována v kontejnerech,
- zvířata jsou přepravována **ve speciálních vagónech** nebo vagónech krytých vhodných pro vysoké rychlosti a vybavených dostatečně velkými větracími otvory nebo ventilací účinnou i při nízkých rychlostech,
- **vnitřní stěny** by měly být dřevěné nebo z jiného vhodného materiálu, měly by být hladké a vybaveny tyčemi nebo kruhy, kde mohou být zvířata v případě potřeby fixována,
- **velká zvířata** by měla být umístěna tak, aby se ošetřovatel mohl mezi nimi pohybovat,
- je třeba zabránit **nárazům** na vagóny se zvířaty.

Obecné zásady při **silniční přepravě**:

- vozidla musí být **zabezpečena proti úniku zvířat** a konstruována tak, aby byla zajištěna bezpečnost zvířat, musí být vybavena střechou jako ochrana před povětrnostními vlivy,
- u velkých zvířat součástí vozidel musí být **zařízení k uvázání zvířat**,
- pokud je třeba **ložnou plochu rozdělit**, je třeba použít pevné přepážky,
- součástí vybavení vozidla musí být **zařízení k nakládání a vykládání**,
- **podlaha** těchto zařízení nesmí být kluzká a zařízení v případě potřeby jsou opatřena postranním zábradlím.

Obecné zásady při **přepravě po vodě**:

- plavidla musí být vybavena tak, aby zvířata mohla být přepravována **bez zranění nebo zbytečného utrpení**,
- zvířata smí být přepravována na **otevřené palubě** jen, jestli jsou umístěna v zabezpečených kontejnerech nebo jiných zařízeních, které je chrání před vlivy moře a klimatu, zvířata musí být uvázaná nebo umístěná v kotcích nebo kontejnerech, mezi kotci, kontejnery musí být ponechána ulička umožňující přístup ke každému zvířeti, včetně osvětlovacího zařízení,
- v případě přepravy zvířat na palubě v železničních vagónech je potřeba se postarat o **náležitě větrání**,

Obecné zásady při **přepravě po vodě**:

v případě přepravy silničními vozidly umístěnými na palubě lodi:

- ložná část musí být **řádně připevněna k vozidlu** – vozidlo musí být vybaveno úchyty k pevnému připoutání k plavidlu,
- při přepravě **na krytých palubách** musí být zajištěno účinné větrání, vozidlo musí být podle možnosti umístěno v blízkosti čerstvého vzduchu,
- každá část oddílu pro přepravu zvířat má být **přístupná – ošetřování, krmení a napájení.**

Obecné zásady **při přepravě po vodě:**

- všechny části vozidla musí být vybaveny **odtokem a udržovány v hygienickém stavu,**
- před vyplutím musí být plavidla zásobena **dostatečným množstvím pitné vody,**
- pro plavbu musí být zajištěna možnost **izolace nemocných a poraněných zvířat,** k dispozici musí být schválené zařízení k usmrcení zvířat (není vyžadováno u drůbeže, domácích ptáků, králíků),
- přeprava zvířat musí být provázena **přiměřeným počtem ošetřovatelů** (není vyžadováno u drůbeže, domácích ptáků, králíků),

Obecné zásady při **letecké přepravě**

- zvířata jsou přepravována **v kontejnerech, boxech nebo stáních** vhodných pro daný druh zvířat,
- zvířata jsou přepravována jen za podmínek, kdy jde zajistit během celé cesty **kvalitu vzduchu, teplotu a tlak**,
- kontejnery musí být po celou dobu udržovány ve **vzpřímené poloze**, nesmějí být vystavovány prudkým nárazům a otřesům, musí být zabezpečeny, aby nedošlo k jejich přemístění při pohybu letadla

Délka cesty a odpočinek

- stanoveno právními předpisy!
- V zájmu zvířat je neprodlužovat zbytečně jejich přepravu!

Zásady pohody **pro ustájení zvířat na odpočívadlech**

- typ **podlahy** snižuje riziko uklouznutí,
- **střecha a boční krytí před nepříznivými povětrnostními podmínkami,**
- vhodné **zařízení pro fixaci** a ošetření zvířat,
- **potřebná ventilace,**
- přirozené či umělé **osvětlení** umožňující prohlídku zvířat, náhradní zdroj osvětlení,
- vybavení pro uvázání zvířat – umožňuje zvířeti ulehnout, přijímat potravu a vodu,
- **dostatek podestýlky,** dostatek prostoru pro odpočinek zvířat,
- prevence přístupu zvířat k zařízení s ostrými hranami nebo **nebezpečnými předměty,**
- vhodná zařízení pro **nemocná a poraněná zvířata,**
- zařízení pro odstraňování a skladování odpadu.

Zásady pohody pro **ustájení zvířat na odpočívadlech**

- zvířata nesmí být vystavena **vysokým teplotám a vlhku** – co nejdříve by se mělo přistoupit ke schlazení,
- **krmení a napájení** by mělo být provedeno takovým způsobem, že zvíře dostane dostatek vody a vhodného krmení,
- zvířatům musí být zajištěna **péče** k zabezpečení dobrého zdravotního stavu, v případě potřeby přivolat veterináře,
- péči o zvířata zajišťuje **vyškolený personál** .

Nemoci, poranění a úhyny při přepravě

- **Přepravní nemoc** (kinetóza)- výsledek fyzické únavy, psychické zátěže, otřásáním vozidla, zvýšenou relativní vlhkostí, nedostatkem větrání, žíznění... Příznakem je neklid, zvýšená dráždivost, nejistá chůze, polehávání, zvýšená tělesná teplota, snížená schopnost vstávání.
- **Úrazy** – hlavně zhmožděnin a zlomenin u prasat uklouznutí při nakládce, nejčastější jsou úrazy vnitřních vazů a kostí pánve. K poranění může dojít také krutým zacházením, vzájemným pokousáním. U prasat jsou časté krváceniny v kůži a podkožním tuku a svalovině.
- **Úhyny** – největší úhyny jsou zaznamenány v letních měsících, důvodem je chybějící napájecí voda, zhoršená ventilace, přehřátí zvířat. Odolné vůči přepravě jsou ovce a kozy.

- **Zhmožděniný beder** – původ: hrubé zacházení při nakládce a vykládce, prudké zavření dveří, rohy zvířat, vyčnívající hrazení při vstupu do vozidla.
- **Zhmožděniný plece** – ostré rohy vyčnívajícího nebo zlomeného hrazení, hrubé zacházení, rohy.
- **Zhmožděniný zádě** – pohánění tyčí, velká zvířata se mohou poranit při sestupu do spodního podlaží vozidla (zejména skákající zvířata), nevhodně nastavené one-way vstupy – vážná poranění při couvání zvířete.
- **Zhmožděniný zadních končetin, vemene a břicha** – hrubé kopání, vlečení, bití, pád ve vozidle.
- **Zhmožděniný rozsáhlých částí těla** – podupání zvířete v přeplněném vozidle, u ovcí – taháním za vlnu.

Zhmožděninny u drůbeže

- **Končetiny** – příčinou je hrubý odchyt za končetiny zejména, když pracovníci spěchají.
- **Zhmožděná prsa** – malý výstup z klece, u strojového sběru – zácpa při vstupu na sběrný pás
- **Rozdrcené hlavy** – zejména u zásuvkového typu přepravy, při zavírání přepravek.
- **Pohmožděná křídla** – hrubé zacházení a odchyt, kuřata by neměla být nikdy odchyťována za jedno křídlo! Procento odhalených zhmožděných křídel ukazuje na zacházení se zvířaty! Dále při vyskladňování klecí – malý výstupní otvor.
- **Zlomené končetiny** – problém u nosnic, kde dlouhé kosti jsou velmi slabé osteoporóza. U brojlerů jde zejména o hrubé zacházení.